

Borgerne siger!

FREMTIDENS HANDICAPOMRÅDE

UNDERSØGELSE

Det er undersøgt, hvilke synspunkter, ønsker og ideer borgere med handicap har for fremtiden indenfor områder af livet som bolig, arbejde, socialt liv og sundhed.

SAMTALER

Der er gennemført 15 samtaler med borgere med handicap samt samtaler med de to pårørenderåd i vores botilbud. Herudover er der gennemført en samtale med repræsentanter fra forskellige handicaporganisationer.

interviewer

RAPPORT

Ud af samtalerne er der kommet en række udtalelser om, hvad borgere med handicap synes er vigtigt i deres liv nu og i fremtiden. Disse udtalelser er et fundament for det videre arbejde med at udvikle forslag.

INDLEDNING	4
DIALOGMØDER MED BORGERE	6
1. BOLIG	7
At have mulighed for at vælge, om man vil være alene eller sammen med andre	7
At have mulighed for fællesskab	7
Beliggenhed med adgang til natur og have	8
Beliggenhed med adgang til offentlige transportmidler og indkøbsmuligheder	8
Beliggenhed tæt på familie, venner og interesser	8
2. BESKÆFTIGELSE OG UDDANNELSE	9
At være noget - arbejdsidentitet	9
At være i et fællesskab med kolleger	9
At have en varieret hverdag	9
At have noget at stå op til	10
At have mulighed for jobskifte	10
At lære noget nyt	10
At undervisningen tilrettelægges til målgruppen	11
3. SOCIALT LIV	11
At indgå i fællesskaber sammen med andre	11
At få viden om aktiviteter og arrangementer	11
At få tilbud om flere aktiviteter i tilbuddene	12
At få tilbud om aktiviteter uden for tilbuddene	12
4. SUNDHED	12
At få hjælp til at dyrke motion, spise sundt og ryge mindre	12
At dyrke motion eller lave mad sammen med andre	13
At lave aktiviteter, som gør en glad	13
At være sammen med nogen, som gør en glad	13
Bedre hygiejne	13
DIALOGMØDE MED HANDICAPORGANISATIONER	14
Borgere med handicap er meget forskellige	15
Borgere med handicap kan have forskellige behov livet igennem	15
Fleksibilitet i arbejdslivet	16
Helhed og sammenhæng i kommunens sagsbehandling	16
Ny teknologi i kommunen	17
At komme ud i samfundet og møde andre	17
At have et netværk	18
At inddrage borgerne	18
Kommunen kan arbejde sammen med andre	18
Handicaporganisationerne stiller gerne op som ressource	18

Indledning

Rudersdal Kommune gennemfører i øjeblikket Projekt Fremtidens Handicapområde. Projektet skal være med til at skabe de bedste udviklings- og livsbetingelser for borgere med handicap i Rudersdal. Projektet skal således afdække forventninger og ruste Rudersdal til at imødekomme de fremtidige behov hos borgerne.

Der er udarbejdet vision og mål for fremtidens handicapområde i et samarbejde mellem borgere, Handicapråd, ledere og medarbejdere. Visionen er vores ledestjerne i arbejdet, og målene er pejlemærker for, om vi er på vej til at realisere visionen. Med dette som udgangspunkt vil vi udarbejde forslag til indsatser sammen med borgerne, med handicaporganisationer og med ledere og medarbejdere. Først vil vi give borgerne ordet. Det er dem, der har udspillet. Herefter vil ledere og medarbejdere bidrage med deres bemærkninger. Siden vil en styregruppe sammen med Handicaprådet vælge og prioritere ud fra de forslag og ideer til indsatser, der er kommet ind, og der vil blive udarbejdet en plan for, hvordan vi kan gennemføre dem over de næste 10 år. Vi forventer, at denne plan kan forelægges til politisk førstebehandling i begyndelsen af juni 2017.

Vi tror på, at aktiv borgerinddragelse i udviklingen af nye indsatser kan sikre, at de forandringer vi sætter i gang, er i samklang med det, som borgerne efterspørger. En god dialog mellem borgere, politikere og medarbejdere er afgørende for fællesskabets udvikling.

VISION

Rudersdal skal være landets bedste bokommune.

I Rudersdal arbejder vi derfor sammen med borgeren om at skabe livsvilkår, som fremmer det gode liv og det aktive medborgerskab.

MÅL

Beskæftigelse og uddannelse

Flere borgere med handicap kommer i uddannelse eller i beskæftigelse, som afspejler deres ressourcer og kompetencer.

Bolig

Flere borgere med handicap bor i egnet bolig med fleksibel hjælp livet igennem.

Socialt liv

Flere borgere med handicap har et aktivt socialt liv med mulighed for fx at dyrke idræt, deltage i folkelige bevægelser og i forenings- og kulturlivet

Fremtidens handicapområde er et projekt, som handler om at finde ud af, hvordan vi sammen med borgeren bedst kan være med til at skabe rammerne for det gode hverdagsliv med mulighed for en høj livskvalitet for den enkelte borger med handicap. Vi derfor gerne høre de borgere, der ved hvor skoen trykker, hvad de mener, vi skal gøre for at nå dette.

Borgere med handicap har imidlertid vidt forskellige ståsteder i livet. Nogle har kun brug for støtte i form af en økonomisk kompensation fra kommunen i deres hverdag, men lever ellers et ret selvstændigt liv. Andre har et handicap af mere indgribende karakter, som gør dem afhængige af andre til at gøre de ting, som mennesker uden handicap kan gøre. Vi har ønsket at høre hele bredden, såvel borgere, der har brug for en mindre indsats, som borgere, der har brug for en større indsats for at kompensere for deres handicap.

I forhold til de borgere, som har et større behov for en indsats, har vi gennemført enkeltvise dialogmøder. Vi har inviteret en række borgere med komplekse sager i Socialområdet til at deltage i disse dialogmøder. Fælles for disse borgere er, at de har brug for en særlig tilrettelagt socialpædagogisk indsats i forhold til at bo, arbejde eller deltage i fritidsliv. Socialområdet leverer denne indsats, og udviklingen af indholdet i indsatsen er derfor et centralt omdrejningspunkt for at nå visionen og målene i projektet Fremtidens handicapområde.

Vi har herudover gennemført et dialogmøde med repræsentanter fra forskellige handicaporganisationer. Handicaporganisationerne kan bidrage med et mere overordnet perspektiv på udviklingen af handicapområdet, både i forhold til de borgere, der har brug for en mindre indsats og de borgere, der har brug for en større indsats.

Denne rapport indeholder en sammenfatning af udsagn, synpunkter og bemærkninger fra

- 15 enkeltvise dialogmøder med borgere suppleret med udsagn fra to pårørenderåd
- Et fælles dialogmøde med repræsentanter fra forskellige handicaporganisationer

DIALOGMØDER MED BORGERE

Vi har i dialogmøderne med borgerne forsøgt at give borgerne ordet på deres betingelser. Vi har opsøgt borgere med forskellige typer handicap for at høre deres synspunkter, og vi har forsøgt at tilpasse vores samtale og vores spørgsmål til deres funktionsevne. Vi har talt med 15 borgere. Både borgere, som bor i et botilbud, i bofællesskaber og borgere, som bor for sig selv. Og vi har talt med borgere med forskellig tilknytning til arbejdsmarkedet – se figuren nedenfor. Det kan fx være i beskyttet beskæftigelse, skånejob eller i almindeligt job. Vi har talt med disse borgere enkeltvis og ikke som gruppe, for at høre de individuelle og personlige ønsker til fremtiden. Vi har dog, som supplement til vores samtaler med borgere i botilbudene, talt med pårørenderådene i Dag- og botilbud Gefion og Botilbud Ebberød, da borgerne her, ikke har muligheden for at udtrykke sig nuanceret verbalt. På denne måde har vi søgt at imødekomme borgerne bedst muligt, så de kan præge fremtidens handicapområde. Samtalerne er foregået i perioden december 2016 til januar 2017.

I samtalerne med borgerne har vi i tråd med visionen bedt dem fortælle om deres liv og deres ønsker for fremtiden indenfor væsentlige områder af livet som bolig, socialt liv, beskæftigelse og uddannelse. Vi har desuden spurgt ind til emnet sundhed, fordi vi ved, at netop borgere med handicap har flere problemer med deres helbred end andre grupper af befolkningen.

Socialområdet har beskrevet den viden, vi har fået fra samtalerne i denne del af rapporten. Under hvert livsområde har vi grupperet udsagnene i afsnit med overskrifter, der er udformet som en række erklæringer. De udtrykker det, vi har forstået, at borgerne synes er vigtigt i deres liv. Erklæringerne er udfoldet og eksemplificeret undervejs. I eksemplerne har vi taget udgangspunkt i det, borgerne (og pårørenderådene) har fortalt os, at de er glade for, det, de kunne tænke sig anderledes og det, de kunne tænke sig for fremtiden. Det viser tilsammen borgernes ønsker for fremtidens handicapområde.

Oversigt over borgerprofiler i de enkeltvise dialogmøder:

Køn	Alder	Boligforhold	Beskæftigelse
Kvinde	21	Egen lejlighed/ kollegieværelse	Uddannelse – Gymnasium, starter videregående uddannelse.
Mand	25	Bofællesskab	Beskyttet beskæftigelse i tilbud
Mand	29	Bofællesskab	Beskyttet beskæftigelse i tilbud
Mand	33	Bofællesskab	Beskyttet beskæftigelse i tilbud
Mand	34	Egen lejlighed	Beskyttet beskæftigelse i tilbud
Kvinde	36	Bofællesskab	Beskyttet beskæftigelse i tilbud
Kvinde	37	Botilbud § 108	Aktivitets- og samværstilbud
Kvinde	40	Bofællesskab	Beskæftigelse(beskyttet) på ordinært arbejdsmarked
Mand	45	Egen lejlighed	Beskæftigelse på ordinært arbejdsmarked
Mand	47	Egen lejlighed	Beskyttet beskæftigelse i tilbud
Mand	49	Egen lejlighed	Beskæftigelse på ordinært arbejdsmarked
Kvinde	49	Botilbud § 108	Aktivitets- og samværstilbud
Mand	62	Botilbud § 108	Uden beskæftigelse
Mand	69	Botilbud § 108	Aktivitets- og samværstilbud
Kvinde	84	Botilbud § 108	Aktivitets- og samværstilbud/ p-klub

1. Bolig

At have mulighed for at vælge, om man vil være alene eller sammen med andre

Overordnet er borgere glade og tilfredse med de steder, de bor. Det er hjemmet. Det er her, man kan være sig selv og selv bestemme, om man vil se fjernsyn, høre musik eller bare spise i ro og mag. Boligen er også det sted, man kan trække sig tilbage fra fællesskabet. Blandt andet siger en borger *"Jeg har jo mit eget værelse, og der kan jeg vælge at tække mig tilbage, hvis ikke jeg lige vil være social"* (kvinde, 21 år, kollegium). En anden borger fortæller at *"Det er rart at kunne lukke min dør... Jeg kan godt lide at være sammen med de andre i stuen"* (kvinde 84, botilbud).

Beliggenheden betyder meget. Det er imidlertid forskelligt fra person til person, hvad der giver den enkelte værdi i forhold til beliggenheden. Det kan fx være udsigten fra boligen, eller at omgivelserne er kendte og overskuelige.

Hvis noget skulle gøres anderledes, er det måske at få mere plads, at bygningen bliver moderniseret eller at have en vaskemaskine. Der er ikke tale om krav, men mere om ønsker til finesser ved boligen.

At have mulighed for fællesskab

For dem, der bor sammen med andre fx i et bofællesskab, et botilbud eller et kollegieværelse er der mulighed for at mødes med andre i fælleslokaler. Her er der mulighed for fællesskaber og venskaber. Om det gode ved at bo i et bofællesskab, siger en borger fx. *"Det er godt, at man kan snakke med folk"* (kvinde, 36 år, bofællesskab). Pårørenderådene ser også samvær som en væsentlig værdi og ønsker, at det understøttes og gerne med tilbud om aktiviteter som fx spil, bordtennis, madlavning.

Mange borgere i bofællesskaber og i botilbud sætter pris på, at der er et fællesskab, og at der støttes op om sociale relationer. *"Har gode naboer, har en ven herude, hvor vi laver mange ting sammen. Vi spiller spil og tager på ture sammen"* (mand, 25 år). En anden borger fortæller at hun *"går tur med x nogle gange, som bor i den anden ende af huset"* (kvinde, 37 år, botilbud). En tredje borger i bofællesskab fortæller *"Jeg laver te og kaffe til de andre beboere, så sidder vi og hygger med det i fællesstuen...Jeg har venner på xxx [bofællesskab]. Dem har jeg det godt med"* (mand, 29, bofællesskab).

At bo sammen med andre er et værn mod ensomhed. Flere af de adspurgte borgere har svært ved at se sig selv i egen bolig, fordi de er bange for at blive ensomme. Men det at bo sammen kan også give anledning til konflikter *"De andre generer mig. De prutter og skriger. De er ikke andet end en børnehave"* (mand, 69 år, botilbud). Eller på spørgsmålet om, hvordan det er at bo sammen med x. *"Han snakker bare hele tiden. Han river"* (kvinde, 37 år, botilbud). For at øge glæden ved fællesskabet bemærker pårørenderådet, at det er vigtigt, at beboerne passer sammen, så den enkelte beboer er sammen med beboere med samme behov og samme funktionsniveau. En borger svarer et stort og tydeligt ja, da han bliver spurgt, om at det ville hjælpe at bo med nogen, der matcher ham (mand, 62 år, botilbud).

En beboer i et bofællesskab foreslår, at fælleslokalerne indrettes med større mulighed for at vælge, hvem man vil være sammen med og hvordan. *"Jeg kunne godt tænke mig at stuen og haven blev delt lidt op. Fx når folk gerne vil tale sammen, så kunne man sætte en væg op imellem dem"* (kvinde, 36 år, bofællesskab).

De borgere, der bor i egen lejlighed har mere sporadisk kontakt med naboerne. *"Jeg har et godt forhold til mine naboer, vi taler ikke sammen, men hilser dog på hinanden"* (mand, 49 år, egen lejlighed).

Beliggenhed med adgang til natur og have

Flere af borgerne er meget glade for at kunne komme ud i grønne omgivelser. Det kan være for at gå ture eller være i haven. For de borgere, der deler have med andre, er haven også et sted, man mødes med naboerne. En borger siger: *"Synes måske, at vi godt kunne bruge haven mere. Om sommeren giver den mere liv, så man kan lave noget med de andre, mere grønt og flere aktiviteter"* (mand, 25 år, bofællesskab). En anden siger *"Jeg bruger haven, vil jo gerne være brun"* (mand, 69 år, botilbud). En beboer i et bofællesskab foreslår, at der gøres noget mere ud af haven *"I haven kunne der være blomster, så der ikke ser så kedeligt ud"* (kvinde, 36 år, bofællesskab).

Beliggenhed med adgang til offentlige transportmidler og indkøbsmuligheder

For de mere velfungerende borgere betyder det noget, at indkøbsmulighederne er tæt på, at boligen ligger tæt på job, og at der er gode transportmuligheder. En borger siger: *"Det [boligen] ligger godt i forhold til mit arbejde. Jeg tager selv afsted med det offentlige og bliver kørt hjem med handicapbus"* (mand, 25 år, bofællesskab).

For andre kan beliggenheden væk fra bycentrum betyde en mulighed for en ny start i livet, væk fra dårlige bekendtskaber. *"Den nye lejlighed er jeg glad for. Den ligger udenfor Birkerød Centrum, hvilket har haft en afgørende effekt på mit liv"* (mand, 49 år, egen lejlighed).

Beliggenhed tæt på familie, venner og interesser

En beliggenhed tæt på familien og venner har betydning. Det gør det lettere at gå på besøg eller få besøg. Det gør det også lettere at foretage sig ting sammen, fx tage til svømning. Det er med til at styrke og bevare kontakten til andre. En borger siger: *"Det er meget godt, at min far bor tæt på, så jeg kan gå derhen"* (mand, 33 år, bofællesskab). En anden borger er glad for sin bolig *"fordi det ligger tæt på mine fritidsinteresser"* (mand, 47 år, bofællesskab).

2. Beskæftigelse og uddannelse

Nogle borgere har job på det ordinære arbejdsmarked, andre har beskyttet beskæftigelse og andre igen har et aktivitets- og samværstilbud. Alle kategorierne er medtaget under punktet arbejde. Ikke alle borgere har erfaring med egentlig uddannelse og derfor er uddannelse behandlet mere bredt, så det også handler om det at lære nyt i andre sammenhænge.

ARBEJDE

At være noget - arbejdsidentitet

Der er flere borgere, der fortæller, at det er vigtigt for dem, at der er brug for deres arbejdskraft, og at de gør en forskel. En borger udtrykker det sådan: *"Jeg føler, de kan bruge min arbejdskraft"* (mand 45 år, skånejob). En anden borger (mand, 49 år) fortæller, at hans opgave er at få restauranten til at se pæn ud. At kunne se sig selv og opgaveløsningen, som en del af en større helhed er også et element og en borger fortæller om dette: *"Jeg er i beskyttet beskæftigelse, hvor jeg er på skovhold, servicehold og udehold, hvor vi arbejder med nogle opgaver for Naturstyrelsen. Jeg ordner haven. Jeg er glad for det, og det er godt, fordi man får stor indflydelse og kan samarbejde med forskellige personer"* (mand, 25 år).

En titel kan være med til at forstærke arbejdsidentiteten og måske også arbejdsglæden *"Jeg har været ambassadør i hygiejneugen. Jeg vil gerne tørre håndtag af"* (mand, 69 år) udtaler en borger i et aktivitets- og samværstilbud. For nogle borgere ligger arbejdsidentiteten i de opgaver og pligter, de løser i det daglige. En borger bliver spurgt om han arbejder og svarer; *"Jeg laver ikke noget. Jeg arbejder på xxxx [aktivitets- og samværstilbud] og så ordner jeg håndklæder hjemme"* (mand, 69 år).

At være i et fællesskab med kolleger

De fleste borgere ser arbejde eller samværstilbud som en mulighed for at være sammen med andre, og det sociale er en væsentlig faktor i arbejdssituationen. Flere borgere lægger mere vægt på samværet end selve jobindholdet. En borger siger: *"Jeg er meget glad for mit arbejde i xxxx – Mine kolleger er søde, og de snakker meget til mig"* og han fortsætter *"Mine kolleger betyder meget for mig, de er mere vigtige end selve jobbet. Jeg kan godt lide at høre til i en gruppe"* (mand, 45 år, fleksjob). På spørgsmålet om, hvad der er det bedste ved arbejdet svarer en anden borger *"Det gode ved mit arbejde er, at det er hyggeligt. Man snakker med nogen"* (mand, 33 år, beskyttet beskæftigelse).

At have en varieret hverdag

En del af borgerne taler om muligheden for variation i arbejdsdagen som et positivt element. Om dette siger en borger: *"Jeg kan godt lide, at der er forskellige opgaver, så hverdagen aldrig bliver den samme"* (mand, 47 år, beskyttet beskæftigelse), og en anden udtrykker det på denne måde: *"Jeg er glad for de ting, jeg laver, både de ting jeg laver i huset, men også de ting jeg laver ud af huset"* (mand, 29 år, beskyttet beskæftigelse).

At have noget at stå op til

Alle borgere fortæller om, at arbejde, uddannelse eller aktivitetstilbud er med til at give indhold i livet. Det giver noget at stå op til, og man undgår at få dårlige vaner og rutiner. En borger i skånejob siger, at det gode ved arbejde er *"at man kan møde andre mennesker i stedet for at sidde og spille spil derhjemme"* (mand 49 år). En ung kvinde udtrykker det således: *"Jeg har brug for at lave noget, ellers sumper jeg fast til min seng. Jeg har brug for noget at lave, hvad enten det er praktiske ting, skole, arbejde eller bare noget aktivt"* (21 år, på vej til uddannelse). For borgere, der er oppe i alderen, har det også betydning, at der er et dagligt afbræk. En kvinde på 84 år, som er beskæftiget i pensionistklub siger, at det der betyder mest for hende, er at hun kan komme på arbejde hver dag. En borger som ikke er i beskæftigelse giver udtryk for, at han føler sig ensom, at han mest opholder sig for sig selv. Borgeren giver klart udtryk for, at han på flere punkter i sit liv, har svært ved at tage initiativer, for at ændre på forholdene. *"Burde nok tage mig sammen til det....men ikke nu"* (mand 62 år).

At have mulighed for jobskifte

Nogle af borgerne giver udtryk for, at de kunne ønske sig andre jobs i fremtiden, og at det kan være svært, da de er afhængige af hjælp fra kommunen for at få etableret et job på særlige vilkår. Om dette siger en borger, som arbejder i et supermarked *"Skulle jeg selv vælge, ville jeg gerne arbejde i en kantine, for jeg elsker at lave mad"*. Han fortsætter: *"Det er vigtigt, at kommunen lytter til mine interesseområder, hvis de skulle hjælpe mig med et nyt job"*. (mand 45, skånejob). En anden borger siger om dette *"Jeg føler frustration over, jeg ikke bliver hørt, når jeg gennem så mange år har ytret, at mit ønske om beskæftigelse ligger inden for teater. At kommunen lukker mere op, samarbejder med andre kommuner og andre tilbud, som ikke er i kommunalt regi"* (mand 34, beskyttet beskæftigelse). Borgere i aktivitets- og samværstilbud giver udtryk for tilfredshed og har svært ved at pege på andet jobindhold end det, de aktuelt har.

UDDANNELSE

En del af de borgere, vi har talt med, har ikke deltaget i uddannelse. Nogle har forløb med almindelig folkeskole og specialklasse med sig og flere har været på efterskole. Flere af borgerne taler om at lære noget nyt, uden egentlig at koble det til uddannelse (fx i forhold til sundhed eller anvendelse af iPad). Nogle af borgerne fremhæver særlige forløb, som de har deltaget i, som positive og værdifulde, fx mestringskursus, sundhedsdag og hygiejneuge.

At lære noget nyt

En del borgere giver udtryk for, at de kunne tænke sig at udvikle nye færdigheder, uden at det egentlig er uddannelser. For andre er en mere formaliseret uddannelse væsentlig. Om dette siger mand på 34 år: *"Jeg efterspørger uddannelse til borgere med funktionsnedsættelser og ikke blot til unge under 25 år"*. En anden borger i beskyttet beskæftigelse giver udtryk for, at hun godt kan lide, når der er projekter. *"Det er sjovt at lave noget anderledes"* (kvinde 36 år). Pårørenderådene peger på, at uddannelse for borgere med aktivitets- og samværstilbud kan være træning med fokus på egenmestring fx at lære at spise selv, øve rengøring i egen bolig eller lære "tegn til tale". Pårørenderådet peger også på øget brug af/undervisning i it, fx at borgere kan anvende iPads til billeder og kommunikation med andre.

At undervisningen tilrettelægges til målgruppen

En ung kvinde (21 år) fortæller om sin gymnasieuddannelse: *"Vi havde på skolen vores egen afdeling. I klassen var man et begrænset antal, dvs. vi var kun 10 i en klasse, men 20 på en årgang. I bygningen havde vi vores egen afdeling, men gik stadig sammen med de andre afdelinger. Det fungerede rigtig godt. Der er en fælles forståelse, når man går sammen med andre, som også har det ligesom en selv"*. Hun giver endvidere udtryk for, at det er vigtigt, at der ikke sættes for meget i gang på en gang fx boligskift og uddannelsesstart. *"Så får jeg ikke stress i forhold til, at det hele er anderledes. Det er vigtigt for mig, at jeg har et fast holdepunkt og ikke skal stå i to helt nye situationer"*.

3. Socialt liv

At være sammen med andre er vigtigt for de fleste. Både de borgere vi har talt med og pårønderåd fortæller, at aktiviteter understøtter det sociale.

At indgå i fælleskaber sammen med andre

Kontakten til familien og venner er vigtig. Flere borgere fortæller, at de gerne vil have støtte til at fastholde netværket til familie og venner. *"Ser ikke mine venner, desværre. Vil være godt at høre fra dem. Måske på telefon eller computer"*. Og om kontakten til familie siger han: *"Ser dem lidt, ville gerne se dem mere"* (Mand, 62 år, botilbud). Kontakt i form af besøg kan suppleres med kontakt pr. telefon eller skype. Andre borgere holder kontakten ved *"sms'er, er på facebook"* (kvinde, 36 år, bofællesskab).

Borgere der benytter sig af at komme i fritids- og samværstilbud fortæller, at det er et godt sted at få flere venner *"Jeg har alle mine venner i Ruder Es. Der kommer jeg flere gange om ugen"* (mand, 45 år, selvstændig bolig). En anden borger fortæller, at han tidligere ikke kendte så mange mennesker, men så begyndte han i Ruder Es og *"langsomt kom jeg ind i en drengegruppe, og det fungerede rigtig godt"* (mand, 49 år, selvstændig bolig). En kvinde fortæller: *"Jeg kan godt lide at komme i tirsdagscafé. Jeg danser meget, og der er altid nogen at danse med"* (kvinde, 84 år, botilbud). Der sker mange ting i fritids- og samværstilbuddene, men der er også efterspørgsel på endnu flere aktiviteter.

At få viden om aktiviteter og arrangementer

Flere borgere ønsker mere viden om, hvad der sker i kommunen. *"Jeg ønsker mere reklame for sociale arrangementer i kommunen, det kunne fremme det sociale liv og skabe fælleskaber borgerne imellem, uanset handicap og social status"* (mand, 34 år). Borgerne siger, at de mangler et overblik over de sociale arrangementer, man kan gå til. *"Det kunne være rart, hvis der var et katalog, hvor jeg kunne se, hvad kommunen tilbyder"* (mand, 33 år, bofællesskab). Oplysninger om aktiviteter kan fx være tilgængelige på hjemmesiden, i et katalog eller i pjecer og brochurer, som sendes ud, eller som man kan abonnere på.

At få tilbud om flere aktiviteter i tilbuddene

Generelt er der ønsker om flere aktiviteter i dag- og botilbud og et ønske om at kunne vælge mellem aktiviteter. Pårørenderådene siger fx *"Der skal være flere weekend- og aftenaktiviteter. Der skal være et højere aktivitetsniveau"* (Pårørenderåd dag- og botilbud Gefion). Der foreslås aktiviteter som spil, der er tilpasset borgere med autisme, aktiviteter i en gymnastiksal, fest og spiseklubber. Pårørenderådet i Botilbud Ebberød foreslår aktiviteter som højt-læsning, at der bliver sat hår og lakering af negle. Borgerne foreslår flere kreative aktiviteter som puslespil, perler og at male. Pårørenderådene ønsker i den forbindelse *"flere varme hænder"*, så det bliver muligt at gå flere ture, at give mere støtte i spisesituationen, og inddrage beboerne mere i den almindelige daglige livsførelse så som at lave mad, at vaske tøj og gøre rent.

Der må gerne være flere aktiviteter med I-pads. Mange borgere har interesse for at fotografere *"Jeg tager billeder med min IPad og kigger tit på dem. Jeg skal have skrevet billeder ud. Der hjælper M mig"* (mand, 69, Botilbud). Billeder på iPads giver borgere mulighed for at opleve og fortælle om deres liv via billeder. Pårørenderådet på Gefion påpeger vigtigheden af, at borgernes visuelle hjælpesystemer er opdaterede, og dagen er udfyldt med aktiviteter, så borgerne ved, hvad de skal.

At få tilbud om aktiviteter uden for tilbuddene

Flere borgere ønsker mulighed for aktiviteter uden for tilbuddene. Nogle bruger allerede det eksisterende foreningsliv til bueskydning, udspring og/eller er aktiv i handicapforeninger. Andre giver udtryk for, at de gerne vil mere i svømmehallen, gå i biografen, komme på stranden, gå i billardklub og gå i fitness med andre. Pårørenderådene rejser spørgsmålet, om der kunne være mulighed for egenbetaling til flere oplevelser.

4. Sundhed

At få hjælp til at dyrke motion, spise sundt og ryge mindre

Borgerne har en klar forestilling om, hvad en sund adfærd kan handle om. Det vil sige at spise mindre, gå mere på trapper, gå flere ture, spise sundere og ryge mindre. Og selvom de har det godt, fortæller flere borgere, at de kunne leve mere sundt. En borger siger: *"Jeg cykler og går til arbejdet og prøver at spise sundt, men kommer til at spise usundt"* (mand, 34 år, egen lejlighed). At spise sundt betyder at spise varieret med grøntsager og spise mindre junkfood. En anden fortæller *"For længe siden havde jeg tænkt på at holde op med at ryge. Det vil jeg gerne tænke på igen. Bare stoppe for et stykke tid"* (mand, 69 år, botilbud). Ingen af borgerne nævner i samtalerne alkohol, som et problem for deres sundhed. Pårørenderådene nævner en god kost og hjælp til motion som områder, der er væsentlige for beboernes sundhed i tilbuddene.

Flere af borgerne ønsker støtte og hjælp til at ændre deres adfærd. Der er en borger, der gerne vil have en maskine til at hjælpe sig, men de fleste forestiller sig, at det er personale, som hjælper. *"Jeg synes, det kunne være en god idé, hvis kommunen havde en diætist og motionsvejleder ansat, og de kunne komme hjem til mig og hjælpe med madplan og plan-*

lægning af motion sammen med andre" (mand, 45 år, egen lejlighed). Borgerne peger på mange forskellige indsatser, som kan fremme sundhed. Det er fx hjælp til madplan, støtte til at tabe sig, hjælp til planlægning af motion og hjælp til at huske at drikke vand, hjælp til gåture/træning med rollator og øvelser med fysioterapeut samt ture til motionscenter og styrketræning med personale. De mange ideer forudsætter en hjælpende hånd. Flere borgere får allerede denne hjælp og er glade for støtten *"Jeg får fx at vide, hvor meget jeg må spise af hvad. Fx hjælper de mig med at sige, hvor meget frugt jeg må tage"* (mand, 33 år, bofællesskab). En anden borger siger: *"Jeg skal i gang med gruppeforløb, hvor vi skal styrketræne og træne, det glæder jeg mig til"* (mand, 47, bofællesskab).

At dyrke motion eller lave mad sammen med andre

Flere borgere nævner også betydningen af at være sammen med andre omkring aktiviteter, som en hjælp til sundere vaner. En borger siger det på denne måde *"Ville gerne gå i motionscenter og styrketræning, men gider ikke alene"* (mand, 34 år, egen lejlighed). Samværet kan både være med personale, men det kan også være andre borgere. Endvidere foreslås fælles løbeture og hjælp til planlægning af motion sammen med andre. Flere nævner "de fælles sundhedsdage", som dag- og botilbuddene holdt i en årrække. En borger siger *"Jeg vil gerne have den fælles sundhedsdag tilbage, som vi havde for nogle år siden. Det var sjovt. Måske man kunne gøre det for alle i kommunen. Så ville jeg møde nye mennesker"* (Mand, 45 år, egen lejlighed). En borger fortæller desuden om muligheden for at deltage i madlavningen, som noget der ville motivere hende til at spise noget andet.

At lave aktiviteter, som gør en glad

Borgerne er også inde på den mentale sundhed og det, der kan gøre dem glade i hverdagen. En borger siger det på denne måde: *"Sundhed for mig betyder, at man gør, hvad man har lyst til. Fx. rygning. Jeg er klar over, at det er usundt, men jeg gør det alligevel og nyder livet"* (mand, 49 år, egen lejlighed). Der er meget forskelligt, hvad der giver glæde. Det kan være at være udendørs i haven og blive brun eller at gøre rent og rydde op derhjemme. Det kan også være ønsket om at kunne lave større retter for at forkæle sig selv. Hvis man er ked af det og trist, kan det forbedre sundheden at *"få vendt humøret"* (mand, 62 år, botilbud).

At være sammen med nogen, som gør en glad

Flere borgere nævner, at det gør dem glade at være sammen med andre, som de holder af, og som holder af dem. Det kan være familie og venner, men det kan også være personalet. Da en borger fx bliver spurgt, hvornår hun er allermest glad, svarer hun *"Når jeg laver pjat med de voksne"* (kvinde, 37 år, botilbud). Den kærlige og varme tone skaber nærhed, der giver glæde. Det kan øge livskvaliteten og sundheden at være i kontakt med andre, som betyder noget for en, fx at være i kontakt med sine venner.

Bedre hygiejne

Hos pårørenderådene er der et ønske om, at rengøringen forbedres i botilbuddene - specielt på toiletterne. Og den personlige hygiejne - og særligt tandhygiejnen - er et område, som der skal være opmærksomhed omkring. I den forbindelse nævner pårørenderådet i dag- og botilbuddet Gefion, at personalet har et særligt ansvar for at hjælpe med at se efter sår og rifter.

DIALOGMØDE MED HANDICAPORGANISATIONER

I februar 2017 inviterede vi en række handicaporganisationer til et fælles dialogmøde for også at høre deres synspunkter omkring udviklingen af Fremtidens handicapområde. Vi inviterede:

- Danske Handicaporganisationer – Rudersdal (DH)
- Landsforeningen LEV – Fredensborg / Hørsholm / Rudersdal (LEV)
- Udviklingshæmmedes landsforbund (ULF)
- Sammenslutningen af unge med handicap (SUMH)
- Landsforeningen autisme – Kreds Nordsjælland
- Forældreforeningen i Rudersdal
- Handicaprådet i Rudersdal Kommune

Sammenslutningen af unge med handicap måtte desværre melde afbud, men ellers var der repræsentanter fra alle de øvrige handicaporganisationer. Formålet med mødet var – ud fra det hidtidige arbejde i Fremtidens Handicapområde – at få deres bidrag til initiativer og opmærksomhedspunkter, der kan medvirke til at borgere med handicap oplever livsvilkår, der fremmer det gode liv og det aktive medborgerskab. Til brug for mødet havde vi sendt "Vision og mål for fremtidens handicapområde, som danner rammen og retningen for forslagene, samt opsamlingen fra borgerdialogmøderne (se forudgående afsnit) til inspiration.

Vi holdt mødet som et gruppemøde og ikke som enkeltvise møder for at handicaporganisationerne indbyrdes kunne kvalificere og nuancere hinandens bidrag i en fælles samtale. Der har derfor været mulighed for at komme med handicapspecifikke synspunkter og forslag af mere generel karakter.

I samtalen med handicaporganisationerne har vi bedt dem om at tage udgangspunkt i følgende spørgsmål i vores dialog.

- ➔ *Hvad skal vi overordnet arbejde med for at borgerens liv opleves sammenhængende og meningsfuldt?*
- ➔ *Hvad skal vi overordnet arbejde med for at borgeren oplever, at vi har fleksible løsninger, der matcher deres behov?*
- ➔ *Hvordan skal vi overordnet arbejde med, at vi sammen med borgeren arbejder for at styrke borgernes mulighed for at udfolde sit fulde potentiale?*
- ➔ *Hvordan skal vi overordnet arbejde med at udvikle løsninger i samarbejde med andre?*
- ➔ *Hvordan skal vi overordnet arbejde innovativt?*

Socialområdet har beskrevet den viden, vi har fået fra samtalen i denne del af rapporten. Her har vi grupperet udsagnene i afsnit med overskrifter, der er udformet som en række erklæringer, som udtrykker det, vi har forstået, at handicaporganisationerne synes er vigtigt i forlængelse af vores spørgsmål. Erklæringerne er udfoldet og eksemplificeret undervejs. I eksemplerne har vi taget udgangspunkt i det, handicaporganisationerne har fortalt os, at de er glade for, det, de kunne tænke sig anderledes og det, de kunne tænke sig for fremtiden. De er også med til at beskrive borgernes ønsker for fremtidens handicapområde.

Borgere med handicap er meget forskellige

Handicaporganisationerne fortæller, at det kan være svært for alle borgere med handicap, at se sig selv afspejlet i materialet fra de enkeltvise dialogmøder med borgere, hvor der især har været fokus på borgere med handicap, der benytter kommunale tilbud. Mange af borgerne i denne målgruppe har et udviklingshandicap, hvilket ikke er kendetegnende for alle borgere med handicap. Flere af de handicaporganisationer, vi har talt med repræsenterer borgere, hvor det især er kontakten med kommunens øvrige forvaltningsområder, som fx beskæftigelse eller ældreområdet, der er afgørende for, at de kan leve deres liv som alle andre. Handicaporganisationerne synes, at det er vigtigt, at alle borgere med handicap er repræsenteret i Fremtidens handicapområde.

Handicaprådet siger: *"Vision og mål [for fremtidens handicapområde] er en god vejviser".* I forlængelse heraf gør de opmærksom på, at man i processen ikke graver sig ned i et bestemt spor, men hele tiden holder sig visionen for øje. *"Vi kan bruge visionen til at bryde med den tankegang. Vi skal ikke kun holde næsen i sporet - vi skal også kigge op på vision og mål".*

Repræsentanten fra Autismeforeningen siger, at det kan være svært at skelne mellem borgere med nedsat psykisk funktionsniveau og øvrige handicap. Han siger endvidere, at det måske kan være i orden at fokusere på borgere med de mest omfattende behov, da det kan være lettere at integrere borgere med fysiske handicap i processen efterfølgende: *"Nogen gange kommer man udelukkende til at tale om øget tilgængelighed, hvis man skal rumme alle".*

Borgere med handicap kan have forskellige behov livet igennem

Handicaporganisationerne fortæller, at det er vigtigt, at der er en opmærksomhed på, at borgere udvikler sig livet igennem, og at der derfor kan være behov for jævnlige se på, om boligforhold og beskæftigelse fortsat er det rigtige. Det er i dag svært at skifte til noget andet, når man først har fået en plads i fx et botilbud, og det kan komme til at virke begrænsende for de muligheder, man har i livet. Om dette fortæller en repræsentant fra Forældreforeningen, at hendes datter stiller dette spørgsmål, som hun ikke kan svare på: *"Mor, skal jeg bo her altid?".* I denne snak siger repræsentant fra Autismeforeningen, at det ikke er alle borgere, der har glæde af at flytte i egen bolig. *"Der er mange, der bliver isolerede. Nogle kan godt og ønsker det, men andre har brug for den struktur og de aktiviteter, der er i et bofællesskab".*

Rådet til kommunen er, at der i endnu højere grad samarbejdes med omkringliggende kommuner, så det er muligt at have en bred vifte af tilbud. Forældreforeningen fremhæver, at det ikke er sikkert, at det er nødvendigt, at alle kommuner har alle slags tilbud.

Fleksibilitet i arbejdslivet

Handicaporganisationerne er enige om, at et godt arbejdsliv er med til at give livskvalitet. Arbejdet kan både give en arbejdsidentitet og mulighed for netværk. Repræsentanten fra ULF siger: *"Det er vigtigt at arbejde i kantinen, det er rart"*.

Men for at komme på rette hylde rent arbejdsmæssigt skal der være mulighed for fleksibilitet.

Handicaporganisationerne fremhæver KLAP-jobordningen som en god mulighed for mange borgere med handicap til at komme ind på arbejdsmarkedet, men de siger samtidig, at der er et stykke vej endnu, før situationen er tilfredsstillende. Handicaporganisationerne oplever, at der er borgere, som er visiteret til fleksjob, som endnu ikke har fået et.

Forældreforeningen, Handicaprådet og Autismeforeningen fortæller, at dialogen med Jobcentret kan være vanskelig, fordi der i dette område ikke er tilstrækkelig forståelse for og hensyntagen til behovene hos borgere med et handicap. Forældreforeningen siger det således: *"Man kunne tage hensyn til dem fra specialområdet. Beskæftigelse kender ikke noget til handicap"*. En repræsentant fra Forældreforeningen foreslår, at der bør være et samarbejde mellem Socialområdet og Jobcentret, for at sikre, at den enkelte borgers handicap tilgodeses. Det kan ske ved at oprette delestillinger, så en sagsbehandler er ansat fx. både i Social- og Beskæftigelsesområdet. Det er en måde, hvorpå den nødvendige viden og fleksibilitet kan blive indarbejdet i beskæftigelsesindsatserne.

Helhed og sammenhæng i kommunens sagsbehandling

Handicaporganisationerne fortæller, at det kan være udfordrende at have et handicap og være i kontakt med kommunen. For borgerne giver det ikke mening, at man fx kan blive bedt om at afgive de samme oplysninger flere gange i flere forskellige forvaltningsområder. Samtidig tænker Handicaporganisationerne, at der måske også kunne være rigtig mange ressourcer at spare på ikke at skulle indhente de samme oplysninger i forskellige forvaltningsområder, fx. lægeerklæringer.

Handicaprådet siger: *"Det er et kæmpe problem med opsplittning mellem Beskæftigelse og Socialområdet, og så er der også hjælpemidler i Ældreområdet. Man begynder i Beskæftigelsesområdet og først efter lang tid kommer man til Socialområdet"*.

Forældreforeningen og LEV siger, at det kunne være ønskeligt med én indgang til kommunen og foreslår, at borgeren med handicap har en tovholder i kommunen, således at man, uanset hvad man vil med kommunen, kan tage kontakt til den samme sagsbehandler og få støtte til at blive ledt det rigtige sted hen. Tovholderen kan være et koordinerende led mellem de forskellige forvaltningsområder og sikre, at oplysninger som allerede er tilgængelige i en forvaltningsenhed, kan bringes med til en anden forvaltningsenhed. Forældreforeningen tilføjer, at tovholderen ikke skal være den pårørende.

En repræsentant fra Handicaprådet fortæller, at han har hørt, at det er muligt at have en løsning, hvor det er borgeren, der ejer data, og at det således er juridisk muligt, at borgeren giver adgang til, at flere forvaltningsområder kan se de samme data: *"Hvis man kan forfølge den tankegang, kan man arbejde på tværs af siloerne. Det er lovligt og kan lade sig gøre allerede i dag, har jeg hørt"*.

Der er endvidere enighed om, at hyppige skift af sagsbehandler kan være opslidende, og at man efterlades med følelsen af at skulle starte forfra hver gang. En repræsentant fra Autismeforeningen fortæller: *"Min søn havde samme sagsbehandler, fra han var 3 år, til han var 18 år. Det var særligt, men man kan ikke forlange, at de bliver der så længe"*. I den anden ende af spektret fortæller en repræsentant fra ULF om at have haft mange sagsbehandlere: *"Man tænker – Hvad fanden sker der, når man endnu en gang møder en ny sagsbehandler"*

Handicaprådet oplever, at det er besværligt at få hjælp til fx praktiske opgaver i hjemmet og at der er mange kommunale deltagere til møderne: *"Fx møder om BPA-ordninger, hvor man i stedet for meget detaljerede spørgsmål, kunne spørge, om der er sket en forandring – Det er også uværdigt, at skulle sidde i møde og fortælle om behov for hjælp til bad eller toiletbesøg"*.

Ny teknologi i kommunen

Forældreforeningen siger, at man kunne se på kommunikationen mellem borgeren og kommunen: *"Man kunne åbne op for en anden dialog med SMS'er – Få en anden dialog fx i jobcentret"*. Autismeforeningen tilføjer: *"Der skal være unge fra den digitale verden i kommunen, der kan matche unge borgeres lette omgang med digitale medier"*. Autismeforeningen peger også på, at VR-briller kan komme til at have en betydning, fx i forhold til undervisning. Samtidig er handicaporganisationerne enige om, at man altid skal se anvendelse af ny teknologi i forhold til den enkelte borger. Forældreforeningen/LEV siger: *"Der er grupper af borgere, som man ikke kan nøjes med at skype med. En borger med autisme kan bare sige ja til at have det godt"*

At komme ud i samfundet og møde andre

Handicaporganisationerne lægger stor vægt på, at borgere med handicap kan være aktive og komme ud blandt andre. Forældreforeningen siger, at det er vigtigt, at borgere med handicap har *"nogen at være sammen med og netværk"*. Handicaprådet fortæller, at de oplever at fx. mange blinde borgere sidder alene i hver deres bolig. Handicaprådet peger på, at der kan gøres brug af kommunens frivilligcenter, som et bidrag til løsningen af problematikken.

Forældreforeningen siger, at ledsagerordninger er godt, men at den kan have sine begrænsninger, når man har en fast ledsager: *"hvis ledsageren ikke har mulighed for at ledsage den dag, hvor man skal til gammel elevfest"*. Handicaporganisationerne fortæller videre, at nogle kommuner benytter sig af bruger/hjælper-formidlingen, og at dette giver større fleksibilitet i forhold til at få en ledsager, når man inviteres til et arrangement, der ikke er en fast aktivitet – omvendt er det også en tryghed, at møde den samme ledsager hver gang. I nogen tilfælde kan borgeren godt selvstændigt deltage i et arrangement, men kan ikke selv transportere sig dertil. Her bliver selve transporten til aktiviteten en hæmsko.

At have et netværk

Alle handicaporganisationer er enige om, at det er vigtigt at være sammen med andre - at have et netværk. Handicaporganisationer fortæller, at de kan vigtige medspillere i dette og at det, at kommunen gør opmærksom på deres eksistens, kan være med til at borgerne melder sig ind i foreningerne og dermed bliver en del af et fællesskab.

Forældreforeningen fortæller, at de af egen erfaring ved, at deres medlemmer kommer til at kende hinanden rigtigt godt over tid, og at medlemskab af en forening ofte gør at man også kommer ind i andre fællesskaber: *"De netværk, børnene møder, fortsætter gennem hele livet, på værkstederne, til gamle elevs fest... Det er lidt lukkede cirkler og bliver vigtige relationer"*. ULF fortæller også om, at de har et godt socialt fællesskab, og at borgere med handicap skal vide, at de er velkomne til at melde sig ind i ULF. En repræsentant fra ULF nævner herudover, at arbejdspladsen har stor betydning for det at være sammen med andre: *"Jeg arbejder med montage i Gentofte. Det er hyggeligt arbejde og vi hygger os sammen – og bowler en gang om ugen, det er rigtigt hyggeligt. Det er det hyggelige samvær, der gør arbejdspladsen god"*.

At inddrage borgerne

Forældreforeningen/LEV synes, at det er godt, at borgerne bliver spurgt om deres ideer til forandringer, der kan give dem bedre muligheder for at leve deres liv, og siger videre *"at det er vigtigt at følge op og spørge igen, da nogle borgere har brug for at tænke længere over tingene og tænker videre, når de er blevet spurgt"*.

Det er også vigtigt, at borgerne kan kende sig selv i resultaterne. Derfor er der også et arbejde med at formidle, hvordan vejen har været fra borgerforslag til endelige iværksatte initiativer. Forældreforeningen/LEV siger: *"I skal blive ved at spørge borgerne"*, og ULF foreslår, at vi kan afholde borgermøder, for at få ideer.

Kommunen kan arbejde sammen med andre

Handicaporganisationerne mener, at arbejdet på tværs af kommunegrænser kan blive bedre. Der kan være en højere grad af samarbejde fx. i KKR. Det er ikke sikkert at alle kommuner behøver at have alle slags tilbud. Nogen gange kan det være bedre at tilbuddet er mere specialiseret, selv om der bliver lidt længere til det.

Handicaprådet siger opsummerende: *"Der er samarbejde på nogle områder. Det skal bare udvides og forbedres"*.

Handicaporganisationerne stiller gerne op som ressource

Generelt er handicaporganisationerne glade for at blive inddraget i processen med at forme Fremtidens handicapområde. ULF siger: *"vi er glade for at være med og vil også gerne komme igen, hvis I har brug for det – I ringer bare!"*. Forældreforeningen fortæller, at det er positivt, at der er møder med områdechefen for Socialområdet, hvor det drøftes, hvad der aktuelt sker på området. De ser gerne hyppigere møder. Herudover vil de også gerne tilbyde sig som ressource *"Man kan bruge os pårørende som en ressource i forhold til andre forældre til borgere med handicap. Det kan være sparring, rådgivning. Pårørende er en ressource, der*

kunne bruges bedre. Man kunne henvise nye forældre til Forældreforeningen. Der er også brugte hjælpemidler, der bare bliver smidt ud".

Repræsentanten fra autismeforeningen fortæller, at han har erfaring med at undervise pårørende på Hillerød Hospital: *"Det giver god mening".*

Lokalt tales der også om, at der kan samarbejdes mere mellem Socialområdet og de lokale handicaporganisationer, fx ved at indgå i konkrete arbejdsgrupper ved fx nybyggeri eller ansøgning af puljemidler. *"Der er mange ressourcer i organisationerne – De skal bare spørges".* Omkring det at have bedre mulighed for at deltage i fritidsliv peger DH på, at der også kan samarbejdes med Frivilligcentret.